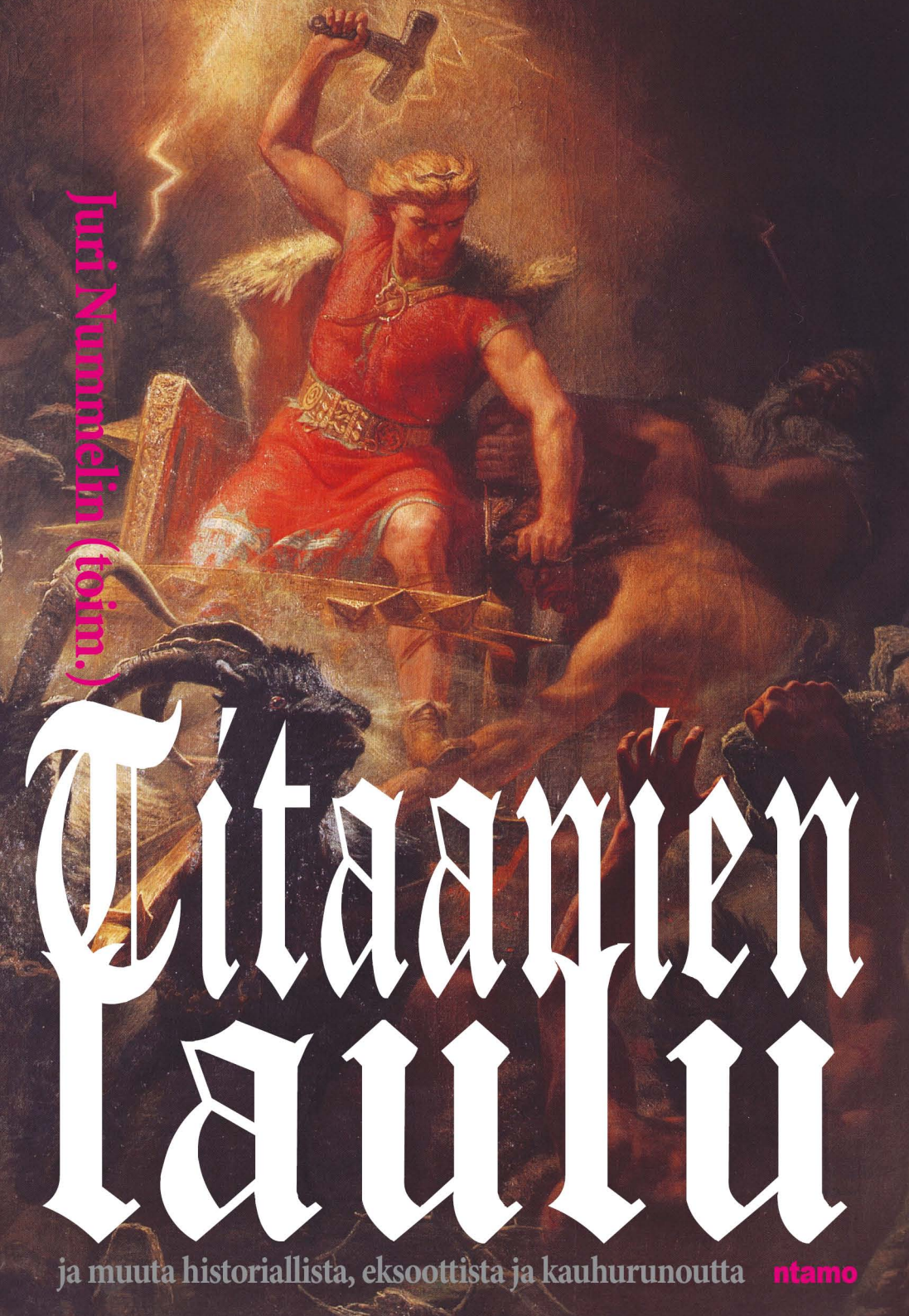

Juuri Nummelin (toim.)

Titaaniien laulu

ja muuta historiallista, eksoottista ja kauhurunoutta **ntamo**

Titaanien laulu

JURI NUMMELIN @ NTAMO
Bodice Ripper Apart, 2009

© 2014 Juri Nummelin ja runojen oikeudenomistajat
ISBN 978-952-215-511-5

TAITTO
Make Copies

KANNEN KUVA
Mårten Eskil Winge: *Thor taistelee jättiläisiä vastaan*, 1872

VALMISTAJA
BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

2014
ntamo
www.ntamo.net

Juri Nummelin (toim.)

Titaanien laulu

ja muuta historiallista,
eksoottista
ja kauhurunoutta

ntamo

LUKIJALLE

Monet ahkeratkin lukijat törmäävät runouteen vain osana romaani-kirjallisuutta. Esimerkiksi J. R. R. Tolkien käyttää *Sormusten herrassa* ja *Hobitissa* paljon itse sepittämäänsä balladirunoutta luodakseen syvyyden tunnetta Keski-Maan mytologiaan. Laulut ja balladit kertovat menneistä sankariteoista ja synnyttävät tunteen historiasta.

Tässä Tolkien jatkoi 1700- ja 1800-luvun romaanikirjallisuuden perinnettä. Esimerkiksi Ann Radcliffen kauhuromanttisten romaanien henkilöiden sepittämiä runoja on upotettu kirjojen kerrontaan. Muun muassa tätä tarkoittaa ajatus, että romaani on kaikkiruokainen sika – sille kelpaa myös runous.

Tolkienin sepittämä runous on luonteeltaan kertovaa. Kertova runous on ollut modernin ajan hyljeksimää, vaikka se onkin todennäköisesti ollut ensimmäinen runouden muoto, kuten huomaamme vaikkapa Homeroon *Iliasta* ja *Odyseiasta*. Kertova runous hävisi kuitenkin viimeistään 1900-luvun aikana kirkkaasti luodulle kuvalle (imagismi), alitajunnan vapaalle tajunnanvirralle (surrealismi), maailman älyttömyyttä korostavalle ja sen rikki lyövälle sekoilulle (dadaismi), koneelistuneen nykyaajan aggressiiviselle ylistykselle (futurismi) ja monelle muulle runouden suuntaukselle. Toisen maailmansodan jälkeen – jolloin Adornon mukaan oli enää mahdotonta kirjoittaa runoutta – kertova runous katosi lähes kokonaan elämään vain iskelmäsanoitusten imeläksi ja valheelliseksi väitetyssä maailmassa. Tuomas Anhavaa ja Eeva-Liisa Manneria olisi vaikea kuvitella kirjoittamassa kertovaa runoutta. Osansa tässä kertovan runouden alasajossa lieenee ollut myös sillä, että se yhdistyi vahvasti isänmaalliseen paatukseen, Runebergin ja V. A. Koskenniemen vakavaan perinteeseen. Sukupolvet, jotka olivat kirjoittaneet Koskenniemen sisällissotarunoelman *Nuori Anssi* (1918) kaltaiset teokset, oli syytä hylätä ja suunnata tulevaisuuteen. (Paavo Haavikon runoelmat, kuten *Neljätoista hallitsijaa* (1970) ovat kiinnostava poikkeus tässä kehityskulussa, mutta niistä ei myöskään löydy koskenniemeläis-leinolaista paatosta.)

Suomalaisessa runoudessa oli kuitenkin vielä ennen itsenäisyyttä

vahva kertovan runouden perinne. Se eli yhä 1920–30-luvuilla, mutta hiipui sodan jälkeen pois, kuten edellä todettiin. Suomalaisen runouden kertova perinne perustuu kahteen lähteeseen, kalevalaiseen perinteeseen sekä eurooppalaisen taiderunouden traditioon. Kalevalaista perinnettä ei tunnu kuitenkaan käytetyn niin paljon hyväksi kuin olisi voinut, vaikka siitä ovat ammentaneet niin Eino Leino, Larin-Kyösti kuin Juhani Ahokin. Oma juonteensa kalevalaisen runouden perinteessä ovat olleet myös pyhänä kirjana pidetyn Kalevalan mystistä puolta tutkineet kirjailijat, kuten Aarni Kouta ja Willie Angervo.

Eurooppalaista perinnettä edustavat suomalaisessa runoudessa myös antiikin maailmaan, myyttiseen keskiaikaan tai Orienttiin sijoittuvat runot, joiden esikuvia ovat 1800-luvun ranskalaiset, saksalaiset ja englantilaiset kirjailijat. Vaikutteita suodattui myös ruotsalaisen ja norjalaisen runouden kautta. Eurooppalainen romantiikka, 1800-luvun alun kirjallisuuden merkittävin suuntaus, näkyy vahvemmin suomalaisessa runoudessa kuin kertomakirjallisuudessa, vaikka esimerkiksi Topeliuksen *Välskärin kertomuksia*, hänen kauhukertomuksistaan puhumattakaan, on erittäin vahvasti romantiikan kirjallisuutta. Suomalaisessa kirjallisuudessa ei ole kuitenkaan näkynyt missään vaiheessa niin hurjaa muodon ja sisällön rikkomista kuin ovat vaikkapa M. G. Lewisin ja Charles Maturinin romaanit. Klassistiset muodon ihanteet ovat Suomessa vallinneet erittäin vahvasti.

Samalla Suomesta on lähes kokonaan jäänyt puuttumaan eräs runouden perinne, joka anglosaksisessa maailmassa on ollut merkittävä, joskaan ei koskaan kovin laajalti luettu. Tarkoitin niin sanottujen pulp- eli lukemistolehtien runoutta. Yleensä scifi-, rikos- tai lännenkirjallisuuteen yhdistetyt pulp-lehdet, kuten esimerkiksi kauhu- ja fantasiatarinoihin erikoistunut *Weird Tales*, julkaisivat paljon runoja. Klassikoiksi myöhemmin kohonneet kirjailijat H. P. Lovecraft ja Robert E. Howard kirjoittivat luomistaan kauhistuttavista maailmoista myös runoutta, Clark Ashton Smith taas oli ennen kaikkea runoilija, joka luo lyriikassaan fantastisia toiseuden kuvauksia. Tällaisen lyriikan esikuvina ovat toimineet vaikkapa amerikkalainen Edgar Allan Poe ja englantilainen lordi Dunsany. Tätä runouden perinnettä

Suomessa on viime aikoina tutkinut runoilija ja suomentaja Teemu Manninen. Suomessa sen lähin historiallinen vastine olisivat jotkut Tulenkantajien piirissä tehdyt fantastiset ja kauhuaiheiset runot, ja esimerkiksi Uuno Kailas suuntautui monissa runoissaan ja novelleissaan kohti kauhua ja eroottisestikin koettua kuoleman viehätystä. Samantyyppisiä tunteja on myös Katri Valan ja Mika Waltarin runoissa. Ne on Suomessa usein haluttu nähdä omaelämäkerrallisina kuvauksina esimerkiksi menetetystä rakkaudesta, mutta ne voi lukea myös kirjaimellisesti, eroottisina kauhukuvaelmina.

Tämä kirja on yritys siirtää suomalaisen kertovan runouden perinnettä eteenpäin tuleville polville. Samalla teos kokoaa yksiin kansiin sellaista runoutta, joka mahtuu laajemman fantastisen tai seikkailukirjallisuuden käsitteen alle. Käsillä on laaja valikoima erilaista kertovaa runoutta, niin historiallisiin aiheisiin pureutuvaa kuin eksoottisia ja eroottisia näkyjä tarjoilevaa kauhurunouttaakin. Osa historiallisista runoista ammentaa Suomen menneisyydestä, osa taas hyödyntää laajempaa myyttien valikoimaa.

Samalla kirja pyrkii ylittämään nationalistisen ahtauden. Mukana on paljon runoja, jotka ovat omana aikanaan kertoneet peiteltysti suomalaisten itsenäisyyspyrkimyksistä (esim. Paavo Cajanderin ”Vapautettu kuningatar”, jonka nimi oli pitkään ehdolla myös tämän teoksen nimeksi), mutta ne on ehkä mahdollista nykyään lukea vapaana tästä historiallisesta painolastista. Historiallisesti suuntautunut lukija tietysti tunnistaa kontekstin ja osaa suhteuttaa tekstin siihen. Osan kohdalla konteksti on jo häilyvämpi. Mukana on kuitenkin vain vähän runoja, joissa suomalaisuus yhdistetään nimenomaan sotaisuuteen ja heimoaatteeseen.

Teoksessa on myös paljon suomennoksia, koska niitä tutkimalla näkee suomalaisten kirjailijoiden vaikutteita. Lisäksi ne ovat olleet olennainen osa suomalaisen kirjallisuuden kenttää sekä muokanneet suomalaisten runoilijoiden näkemyksiä ja tekstien muotoa. Suomentajista nousevat esiin eritoten Valter Juva ja Uuno Kailas, jonka

käännösvalikoima *Kaunis Saksa* (1924) on vahva näyttö eksotiikan ja ekspressionismin vaikutuksesta suomalaiseseen modernismiin. Tiedot runojen suomentajista löytyvät teoksen lopusta, kuten muutkin bibliografiset tiedot.

Mukana on myös modernistista runoutta 1920- ja 1930-luvuilta. Uuno Kailaan ja Katri Valan tapaiset runoilijat käyttivät paljon eksoottista aineistoa teksteissään.

Teoksessa on paljon tunnettuja runoilijoita, kuten Eino Leino ja Uuno Kailas, mutta myös unohdettuja nimiä kirjallisuuden marginaalista, kuten Willie Angervo, Juho Laine ja Juhani Suur-Juhola. Näin toivottavasti syntyy laajempi kuva kertovan ja eksoottisen runouden historiasta Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla. Suurin osa teksteistä löytyy tekijöidensä kokoelmista, mutta osa on ilmestynyt vain lehtien sivulla. Esimerkiksi Veikko Virmajoen, aikoinaan suosituksen ja tuotteliaan lukemistolehtikirjailijan ”Surmattu rakkaus” on julkaistu alun perin ainoastaan *Yllätyslukemisto*-nimisen lukemistolehden sivuilla vuonna 1937.

Teoksesta puuttuu joitain kirjailijoita, kuten Larin-Kyösti, joka on varmasti ollut merkittävin 1900-luvun kertovan ja eksoottisen runouden tekijä, ”Suomen Dunsany”, kuten häntä on nimitetty. Tämä on suurelta osin tekijänoikeudellinen kysymys, mutta toisaalta Larin-Kyöstin eksotiikkaa olisi syytä lähestyä oman teoksen avulla. Toinen kiinnostava kirjailija olisi ollut myös Unto Karri, jonka teos *Vainopurret* (1937) sisältää historiallisia seikkailurunoja.

Teoksesta puuttuvat myös Kalevalan ja Kantelettaren runot, mutta ne ovat helposti kenen tahansa saatavilla. Suosittelen myös Matti Kuusen toimittamaa kirjaa *Kalevalaista kertomarunoutta* (SKS 1980). Kertovan ja eksoottisen runouden perinne ei tyhjene tähän kirjaan: uskon, että vastaavia teoksia on mahdollista koota vielä lisää. Ruotsinkielistä perinnettä tämä teos vain raapaisee.

Haluan vielä huomauttaa siitä, että *Titaanien laulu* sisältää tekstejä, jotka sisältävät vanhentuneita asenteita, kuten rasismia, nationalismia ja seksismia. Näiden mukaan ottamista ei pidä tulkita ko. asenteiden suosimiseksi. Samaten teosta ei tule pitää kritiikkinä modernistista

runoutta kohtaan, vaikka omalla tavallaan se osallistuukin 2010-luvulla aktivoituneeseen keskusteluun runouden luonteesta.

Kiitos kuuluu ennen kaikkea Leevi Lehdolle, joka otti kokoelman kustannettavakseen. Kiitos myös kaikille kirjantekoa kommentoineille henkilöille, kuten Maarit Leskelä-Kärjelle, Johanna Vainikainen-Uusitalolle, Johanna Sinisalolle, Mika Lietzénille, Rami Nummelle ja Markus Leikolalle. Teos on tehty apurahatta.

Turussa joulukuussa 2013

Juri Nummelin

EINO LEINO

•

ANTONIUS JA KLEOPATRA

Antonius, maailman pylväs,
tuli rantahan Egyptin maan,
tuli uhmari tuhansin urhoin
sadun valtoa valloittamaan.

Kleopatra, kaunis ja viekas,
oli valtias Egyptin,
sysikutrinen, säihkyväsilmä –
tuli impysin tuhansin.

”Oi, terve sa Egyptin päivä” –
Antonius riemulla huus –
”Suo olla mun aalto se illan,
johon painat sa purppurasuus!”

”Niin olkohon, maailman pylväs” –
Kleopatra vastasi näin –
”mut olkohon ääressä maljain,
ilon soidessa, seppelpäin!

Siis terve sa Egyptin vieras,
min maineen tuuli jo toi!
Nyt kestiten kilpailkaamme,
mitä Rooma ja Egypti voi.”

Antonius, maailman pylväs,
pidot toimitti uljaimmat,
kalat kultaiset, kuohuvat viinit,
sadat heelmät ja hekkumat.

Kleopatra, kaunis ja viekas,
luona vieraansa söi ja joi,
mut kun tuli vuoronsa hälle,
vain yhden maljan hän toi.

Ja sen viiniä täytehen kaasi.
Mut salaa pohjahan sen
hän pudotti puuntavan helmen
heloposkena hymyillen.

”Mitä annoit sa Egyptin käärme?” –

Antonius kauhulla huus. –

”Miks huuleni hurmeessa palaa,
jota suuteli purppurasuus?”

”Vain helmen yhden ja pienen” –

Kleopatra vastasi näin –

”mut jos minun rintani avaat,
niin löydä et sydäntäin.”

Antonius, maailman pylväs,
tuns silmänsä himmenevän,
tuns kiertävän viekkahan viinin –
ja maailman unhotti hän.

Ja vuodet ne vierii ja vierii.

Mut kaulaten kaksin on vaan

Antonius, Egyptin orja,
ja herratar Egyptin maan.

J. H. ERKKO

•

SPARTAN NUORUKAISET

Helootteja pyysivät aikoinaan
Nuo Spartan nuorukaiset.
Ken mies oli oikein ampumaan,
Ken tarkkaan tähtäsi nuoliaan,
Sitä kiitteli kansalaiset.

Heloottien on nimi vaihtunna –
Niin muoto on vaihtuvaista –,
Mut nuorukaiset nyt Spartassa,
Kuin ennen, juoksevat jahtia:
He pyytelevät nyt naista.

Ei pyytäjä ammu nyt jousella,
Vaan kättä ja silmää käyttää,
Ja valtava on hänen voimansa,
Hän ansaitsee nimen leijona,
Niin urhokkaalta hän näyttää.

Ilmestynyt alun perin vuonna 1884.

ALPO NOPONEN
•
MARKUS KURTIUS

On aika ankara Roomassa.
Kun huumehöyryjä rotkot syvät
taas luovat Tiberin tienoilla,
niin ilman ainekset myrkyttävät.
Maan turvan, uljahan Kamillon,
pois rutto kauhea vienyt on.
Se antaa intoa etruskeille;
he laumoin tulvivat Rooman teille,
he jälleen kaupungin saartaa, salpaa,
sen muurten luona he hioo kalpaa.

On auki temppeli Januksen,
ja kättä vääntäen, auki hapset,
käy sinne kulkue neitojen,
siell' itkee äidit ja itkee lapset;
mut kaksikasvoinen jumala
ei naisten tuskasta lainkaan huoli,
ja miehet vailla on tarmoa,
kun parhain sankari heistä kuoli.

Ja lisäksi angen ja onnettuuden
syyn kasvaa saa pian kauhistus,
suo tulla Jupiter turman uuden.
Pajassaan suuttuvi Vulkanus;
sen raivo hillitön ruhjoo maata
niin Rooman foorumin halkaisten,
Kapitoliumilta ettei saata
nyt päästä luo Palatinuksen.
Tuo kita kauhea manalan,

mi auki keskell' on kaupunkia,
on kammo suurempi kulkijan
kuin koko mahtava Etruskia,
sen joukot muurien ulkopuolla
ja ruttokaasut Suessan suolla;
siit' uhkaa furiat kauhistavat,
jotk' ihmisverestä siitti maa
peloksi tahratun omantunnon,
vaan jotka, oikein kun raivoavat,
myös aikeet puhtahat, parhaan kunnon
voi vihan vimmassa kukistaa.

Nyt luokse Augurein kansa kulki:

”Te, joiden tahdolle jumalten
salaiset neuvot on suotu julki,
oi, vastatkaa, joko Roomallen
ne sääsi kauhean kukoistuksen,
tai miksi hirveän manansa uksen
ne loivat auki sen keskellen?”

Ja Kapitolium-kummulle
nyt käyvät ilmojen ennustajat,
ja taivaslaen, sen laajat rajat
niin tyystin tutkivat siellä he.
He tarkkaa lintujen lentoa
ja kaakotuksia pyhään kanain,
he vartoo syntyä ennussanain;
ne onkin kohta jo valmiina.

Näin lausuu Augurit: ”Hekate,
yön synkän henki ja kauhistuksen,
hän vannoi tuhoa Roomalle.
Hän yllyttänyt on Vulkanuksen
ja kaikki jumalat alla maan

meit' ahdistelemaan kauhuillaan.
Vaan Rooman miesten ja Rooman naisten
tää viha kauhea manalaisten
se voitettava on lemmellä;
ja taivaan haltijat suuret, hyvät
meit' auttamaan heti ilmestyvät,
sen äsken päätti he pilvissä.
On kita auennut hornan yöstä,
mut roomalainen jos siihen syöstä
voi sen, mi kallehin hälle on,
niin kuilu saatu on täytetyksi,
ja Rooma jälleen on ehjä, yksi
kuin kylki marmorikallion.”
Nyt Markus Kurtius esiin astui,
nuor' uljasryhtinen patrisi,
ja monen kuulijan silmä kastui,
kun selkein äänin hän lausui:
”On henki, elämä mulle kallis
ja nuoruus, kultaiset hetken sen;
on Rooma kalliimpi, sit' en sallis
kukistaa henkein kateiden.
Kun kallehinta en antaa saata,
en Roomaa, armasta isäinmaata,
min elää täytyy ja kukoistaa,
niin kelvatkohon, sen pyynnön hartaan,
ma huudan puolehen jumalten,
se, jok' on kallehin jälkeen sen!
Te, kansalaiset, luo kuilun partaan
nyt käykää, henget mun uhrin' saa.”

Ja kohta tuonen jumalille
hän nuoren henkensä vihkivi
ja ratsun korskean noutaa, sille

Titaanien laulu on erilainen runoantologia.

Juri Nummelin on kiinnostunut kertovan runon perinteestä, joka modernismin kuvallisuuden keskellä on melkein kuollut – tai elää vain yleensä halvaksi leimatussa iskelmälyriikassa.

Tässä kirjassa halvan iskelmälyriikan edeltäjiksi asettuvat Johan Wolfgang von Goethe, Lordi Byron, Heinrich Heine, Johan Ludvig Runeberg, V. A. Koskenniemi ja Eino Leino – mutta myös sellaiset harvempien tuntemat suomalaisen runouden taitajat kuin Juho Laine (1856–1937), Juhani Suur-Juhola (1886–1930), Esa Paavo-Kallio (1858–1936), Willie Angervo (1875–1938), Hilja Liinamaa-Pärssinen (1876–1935) ja Veikko Virmajoki (1894–1956).

Antologia pyrkii siirtämään suomalaisen kertovan runouden perinnettä eteenpäin tuleville polville. Samalla teos kokoaa yksin kansiin runoutta, joka mahtuu laajemman fantastisen tai seikkailukirjallisuuden käsitteen alle.

Juri Nummelin on myös pyrkinyt ylittämään vanhempaan kertovaan runouteen usein liitetyt nationalistiset oletukset. Kansalliset sankaritarut osoittautuvat moninaisten kansainvälisten vaikutteiden ristisiitoksiksi, ja nykypäivän lukija voi lukea niitä niiden mukaansatempaavan sisällön vuoksi.

Titaanien laulu voi muuttaa käsityksesi runouden historiasta – ja kenties sen tehtävästäkin.

9 789522 155115 >